

**МАЛОЗНАНІ УКРАЇНСЬКІ ІСТОРИЧНІ ТЕРМІНИ, СЛОВА ТА
СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ. ТЛУМАЧНИЙ СЛОВНИК / УПОРЯДНИК ВАСИЛЬ
ТУРКЕВИЧ. – К.: ВИДАВНИЧА ГРУПА «СУЧАСНІСТЬ», 2013. – 135 С.**

За влучним висловом луганського поета, члена Національної спілки письменників України Василя Голобородька «мова вмирає, коли наступне покоління втрачає розуміння значення слів». Для того, щоб цього не сталося, потрібна постійна динамічна мовна практика, що здатна забезпечити безперервний процес тягlosti поколінь, виступити засобом передання значення та змісту слів від старших до молодших. Ця проблема особливо відчутна через брак спеціальної літератури, яка покликана заповнити мовні «лакуни», пояснити малознані та маловживані українські вислови, а, можливо, і повернути до життя зникаючі слова-терміни, щоб не втратити своєї мовної індивідуальності, не знівелюватися у європейському просторі. Лінгвістичні праці, на кшталт словників, фіксують результати філологічних пошуків, проте не акцентують уваги на історії походження, витоках та процесі становлення національної мови, не аналізують впливи, яких вона зазнала у межичасі від прадавньої України до сьогодення. Поза увагою, за звичай, залишається питання ролі суспільно-політичного тла, на ґрунті якого розвивалася мова, тієї культурної ситуації, яка сприяла або не сприяла поширенню рідної мови.

З огляду на це вихід у світ тлумачного словника «Малознані українські історичні терміни, слова та словосполучення», який підготував Василь Туркевич – відомий український письменник та мистецтвознавець, заслужений діяч мистецтв України, автор низки наукових видань, зокрема, історичної повісті «Тіара скіфського царя» (1996), збірки українських релігійних легенд та казок «Ходив Господь по землі» (1997), бібліографічного довідника «Хореографічне мистецтво України у персоналіях» (1999) та ін. заслуговує щирою схвалення та підтримки.

Рецензоване видання налічує близько 2400 історичних термінів, охоплює систему слів та словосполучень, яка дійшла до нас із великого масиву писемних пам'яток минулого, історичних документів, літописів, літератури релігійного та світського характеру X–XIX ст.

Довідник побудований за класичним принципом: словникові гасла розміщені в алфавітному порядку, а заглавні слова виділені напівжирним шрифтом, що полегшує пошук терміну та користування виданням взагалі. Дефініції понять подаються з проставлени-

ми наголосами (крім випадків односкладових слів, наприклад: кметь, книш (с. 60) та коротко прокоментовані.

При укладанні тлумачного словника Василем Туркевичем була задіяна потужна джерельна база, зокрема матеріали 13-ти різнопланових словників, що виходили друком протягом 1955–2006 рр., від колективної праці «Словник чужомовних слів» (Нью-Йорк, 1955) до «Словника-довідника. Знаки української етнокультури» Віталія Жайворонка (К., 2006), а також збірники козацьких літописів, універсали Богдана Хмельницького, зібрання творів Тараса Шевченка та ін., усього 25 позицій списку використаної літератури.

Словник містить малознану лексику української мови, що стосується історичної літератури і багатьох слів та словосполучень, які вживалися у віддалені часи минувшини і залишаються здебільшого незаними для сучасного читача.

Автор-укладач намагався, в межах порівняно невеликого обсягу словника, представити слова і сентенції, необхідні для правильного розуміння історичних джерел та літератури і вміння працювати з їхніми текстами.

Словник прислужиться й нинішній молоді, яка продовжує славні традиції вивчення національної історії, закладені кращими представниками історичної науки. Оволодіння цим масивом, який широко використовувався, особливо за Середньовіччя, у процесі університетської дидактики й до сьогодні являє собою важливий компонент історичної освіти, а відтак і сучасної історичної культури.

Схвалюючи появу цього видання, яке може слугувати прикладом, без перебільшення, вагомої праці укладача, мусимо відзначити один недолік, що відразу впадає у вічі, – це необхідність введення до покажчику стислих довідок про етимологію понять. Це, на нашу думку, значно збагатило б словник та полегшило користування ним. Не завадило б проставити наголос і на деяких маловживаних термінах, які не є загальновідомими навіть для вітчизняних істориків (наприклад, бакун, балагула, с. 12).

Однак, вказані зауваження не є суттєвими і можуть розглядатися радше як побажання автору в майбутній пошуково-дослідницькій роботі.

На сьогодні існує низка словників довідкового характеру і спеціальних праць, присвячених термінології історичної науки;

є соціологічні та філософські словники, відповідні розділи в посібниках. Утім, вони не відображають усього багатогранного процесу розвитку знань в галузі історичної термінології, а відтак не можуть виконати функцію суто історіографічного довідника.

Таким чином, запропоноване видання є тільки першою спробою зібрати та оприлюднити напівзабуту мовну спадщину наших предків. Далеко не всі поняття, якими послуговуються у своїх дослідженнях історики, знайшли тут своє відображення, оскільки вчені-гуманітарії все частіше використовують термінологію споріднених чи близьких наук, інколи навіть поняття, далекі, на перший погляд, від історичної науки. Не всі автори роблять спробу визначити специфіку застосування того чи іншого терміна в історичних дослідженнях. До того ж, за термінами часто стоїть певна теорія й методи. Запозичення ж термінології без огляду на цю обставину також має наслідком непорозуміння. З іншого боку, інтерес викликає саме можливість застосувати не лише терміни, а й концепції та методи таких наук, як соціологія, філософія чи наукознавство.

Рецензований словник, окрім суто наукової функції, може сприяти вирішенню і деяких

навчальних завдань. По-перше, наявність довідкової та іншої допоміжної літератури є необхідною умовою перебудови навчального процесу на засадах проблемності, відходу від традиційних форм репродуктивного навчання. По-друге, відсутність такого словника призводить до потреби витратити безліч часу як для тлумачення змісту окремих понять, так і з метою бути зрозумілим. По-третє, подібні словникові праці привертають увагу до історії самої термінології, яка відображає складний процес пізнання минулого.

Безумовно, видання Василя Туркевича є важливим надбанням для гуманітарної науки, воно актуальне, своєчасне й необхідне. Сподіваємося, що воно знайде свого вдячного читача як серед студентів, викладачів та науковців, так і серед широкого загалу українців, адже «кожна мова – це продукт розумової діяльності багатьох поколінь народу. Чим вище підноситься суспільство, тим досконалішою стає його мова. Немає кращих і гірших, вищих і нижчих мов, бо для кожного народу найвеличніша – його мова» (Ющук І. Мова наша українська. – К., 2001. – С. 6–7).

Ірина Войцехівська, Наталія Коломієць

ЦЕНТР ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ НА БУКОВИНІ

(Рец. на кн.: Факультет історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (1940–2011) [Кол. монографія] / Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича; редкол.: Ботушанський В.М., Добржанський О.В. та ін. – Чернівці: Наші книги, 2012. – 600 с.)

Нещодавно побачила світ унікальна книга, підготовлена вченими ЧНУ, в якій висвітлюється історія одного з факультетів знаного в Україні та багатьох країнах світу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича – факультету історії, політології та міжнародних відносин (колишнього історичного факультету), якому у 2010 році виповнилося 70 років.

Книга починається короткою передмовою декана факультету, доктора історичних наук, професора О. В. Добржанського та вітальним словом ректора ЧНУ імені Юрія Федьковича, доктора фізико-математичних наук, професора С.В. Мельничука.

У пропонованій книзі автори поставили за мету показати, хто, де, коли і як здійснював історичну освіту, розвивав історичну науку в одному з давніх класичних університетів України – Чернівецькому університеті, який нині має статус національного. Йдеться про виникнен-

ня в ньому спочатку невеликих історичних кафедр, традиційно на філософському факультеті, згодом – історичного, а нині – факультету історії, політології та міжнародних відносин. Мовиться про 70-річний шлях, пройдений цим факультетом від дня його заснування і донині.

Добре продумана структура монографії дає можливість об'єктивно і відносно повно відобразити короткі відомості про викладання історії та розвиток історичної науки до створення факультету (1875–1940 рр.).

Висвітлюючи 70-річну історію створення і розвитку факультету (1940–2010), його кафедр, стан навчально-виховного процесу і наукових досліджень, авторський колектив виділив розділ, присвячений відповідним кафедрам як структурним одиницям. Їх на факультеті сім, а саме: кафедра етнології, античної та середньовічної історії, кафедра історії України, кафедра історії нового і новітнього часу, кафедра політології та державного управління,